

od zunaj«. Iz knjige je razvidno, da je z grafitarji preživel veliko časa, zato nas o vsem slišnem zanima tudi njegovo (subjektivno) mnenje oz. analiza. Ob navajanju podatkov in objavi intervjujev, ki sicer tvorijo zelo lepo berljiva in zanimiva poglavja, manjka kritična ocena celotne »scene«. Na kratko, v knjigi nekako pograšamo avtorjeve komentarje.

Mirt Komel

Recenzija napisa *Naš Tito* na Sabotinu pri Novi Gorici

Morebiti se bo zdelo komu nenavadno, da se recenzira »kamniti napis«, toda morebitna zmeda bo hitro razjasnjena, če pomislimo, da je pričujoča številka ČKZ posvečena grafitom in da je recenzijo napisa *Naš Tito* treba brati v tej zvezi. Rešili smo se prvega dvoma, a se nam takoj porodi drugi: ja, kakšno zvezo pa ima napis *Naš Tito* z grafiti? No, če želimo razpršiti tudi ta drugi dvom, je dovolj, če se ozremo v zgodovino samega napisa in pogledamo, kakšno usodo je doživljal skozi čas.

Sam napis je nastal daljnega leta 1978, v času, ko je vsem dobro znani Maršal bil zaslužen za priključitev Primorske »matični« domovini Sloveniji in s tem tudi »mačehi« Jugoslaviji. Tako kot drugi spomeniki, posvečeni Josipu Brozu, je bil tudi ta napis sicer mišljen kot »trajen«, a se je skozi čas izkazalo, da nima ravno tiste bistvene lastnosti »spomenika«, ki bi mu pomagala kljubovati času in ljudem skozi čas. Namreč, ena bistvenih funkcij spomenikov naj bi bila seveda v tem,

da ljudi »spominjajo« na pretekle pomembne dogodke, ali vsaj na dogodke, ki potrebujejo trajnejši zapis v čas, zaradi česar so spomeniki tudi narejeni na »trajen« način. No, napis *Naš Tito* nikakor ni bil narejen na »trajen« način, saj je bil večkrat spremenjen, ker je bil pač narejen iz kamnov in ni bil »fiksiran«. In tu že lahko vidimo prvo bistveno lastnost, ki ta zloglasni (ali morda bolje: zelo-glasni?) napis uvršča prej v kategorijo *grafita* kot *spomenika*.

Odločilni trenutek, ko so se nekateri lokalci odločili, da se »Našega Titota« ne bodo več spominjali, ni bila osamosvojitve Slovenije in »demokratizacija« političnih mnenj, kot bi morda pričakovali, osamosvojitve, zaradi katere so določeni posamezniki lahko »odkrito« zamenjali politični breg (pokazali so tako rekoč – in navsezadnje niti ne tako zelo *tako rekoč* – »svoj pravi obraz«) – ampak po mojem mnenju priključitev Slovenije v EU leta 2004, ko »smo se lahko končno zares znebili vse komunistične navlake iz časov Jugoslavije«, kot se je izrazil neki določeni lokalni politik, o katerem bo govor pozneje. O tem priča leto prve spremembe napisa *Naš Tito*: leta 2004 so ga »narodnozavedni« (oprostite mi, ampak ne morem se zadržati, da se ne bi poigral s to za igro nadvse hvaležno besedo: »narodnozavedeni«) Slovenci spremenili v *Naš Slo*. Težava s tem napisom nikakor ni v tem, da avtorji ne znajo sklanjati (kvečjemu: *Naša Slo*), ampak predvsem v tem, da je zelo zanimivo opazovati, kako z vstopom v EU, ko bi človek pričakoval, da bodo nacionalna čustva popustila (diskurzi, ki se sklicujejo na »višjo«, nadnacionalno politično identiteto članic EU itd.), so nacionalizmi vseh vrst šele zares izbruhnili na dan (spomnimo se samo na »izbruh« vaščanov Ambrusa proti Romom).

Marca leto pozneje, 2005, so ga ljubitelji Tita (po nepreverjenih govoricah mladinski forum SD pod vodstvom nekaterih starejših kolegov oziroma takratne ZLSD) ponovno spremenili v *Naš Tito*, toda le zato, da so ga le nekaj dni pozneje zopet gledali spremenjenega. Tokrat so se neznanci zopet lotili napisa,

toda tokrat v bolj šaljivi obliki – nov napis se je namreč glasil *Naš Fido* –, čemur so sledile interpretacije v vse smeri, od »lingvističnih« asociacij na ime drugega znanega komunističnega »liderja« Fidela Castra (kot se glasi znan kubanski revolucionarni vzklik: »Por el Fidel: la Revolucion!«), pa vse tja do najbolj očitnih na »pasjo zvestobo« in »pasjo hrano« (razne »desničarske« parodije *ala*: »Napis Naš Tito je opij za nekdanje komuniste, tako kot je Naš Fido hrana za pse ...«). Žalitev je seveda bila prevelika in »titisti« so ga že naslednji dan spremenili nazaj v *Naš Tito*.

Toda žalitev se je dotaknila tudi onkraj meje, natanko v tistem času, ko »smo vstopali v EU«: na italijanski strani je bilo vseskozi slišati podtalno negodovanje, češ, »kaj spet tej s tem Titom«, v bolj eksplicitnih oblikah pa predvsem skozi razne forume, najbolj »proti« pa so komentarji prihajali seveda iz forumov, tako ali drugače vezanih na italijansko nacionalistično strankarsko »gibanje« Forza Italia. Tako je bilo recimo ob »izbrisu« Tita mogoče slišati zadovoljstvo na mladinsko-nacionalističnem forumu, ki domuje v Trstu (Azione Giovani), ko se je govorilo, da je »izginil simbol sovražstva« in da je edina obžalovanja vredna stvar ta, da se to ni zgodilo poprej in da tega »niso naredile uradne slovenske oblasti, ampak je bila za to potrebna akcija pogumnih ljudi«. Še bolj radikalni so bili starejši nacionalistični kolegi teh mladincev, predstavniki Lege Nord iz čezmejne Gorice, ki so dali uradno izjavo, da ime Tito »ne izraža ničesar drugega kot teror« in da zdaj (po obnovitvi) »ponovno grozi s sosednjega hriba«.

Pomlad je v svojem stalnem slogu leta 2006 prevetrila situacijo, saj so se zopet vnesle spremembe v zdaj že zloglasno znani napis, toda tokrat ravno v »nasprotno« smer: od »skrajno desno« naravnanih prečrkovanj na »skrajno levo« – napis se je tokrat namreč spremenil v *Naš Tigr*, v čast »podtalni« organizaciji, ki je delovala pod sloganom in akronimom Trst-Istra-Gorica-Rijeka. Dejanje so »poznavalci«

(takšni in drugačni laični »strokovnjaki« za vprašanje napisa *Naš Tito*, ki so po lokalnem časopisju in spletnih forumih pisali na to temo) seveda pripisali »Društvu za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR na Primorskem«. Tudi ta napis ni trajal, saj so ga v kratkem zopet »umirili« in »zmoderirali« nazaj v »stari dobri« *Naš Tito*.

V zadnjem času se je boj za napis reducirjal zgolj na preprosto binarno opozicijo »pristnost–odsotnost«, saj so ga eni vztrajno rušili, drugi pa vztrajno sestavljali. Ta »boj za Tita« se je končal tako, kot se v »kapitalizmu« spodobi: ne z demokratizacijo, ampak s privatizacijo zemljišča pod Sabotinom, saj ga je kupil znani goriški lokalni politik Ivo Hvalica ter izjavil, da »na njem noče videti nobenega napisa več«. Toda tega negodovanja nad napisom ne gre pripisati njegovi *sitosti nad napisi*, ampak nemara bolj njegovi *sitosti nad Titom*, saj je Hvalica znan kot eden tistih, ki so po osamosvojitvi »pokazali svoj pravi obraz«. Ali, kot se bolje in v vsej umetniški svobodi izrazi Iztok Mlakar v pesmi *Ivo Balila*, ki aludira ravno na omenjenega Hvalico:

O, z lepim se hvali, pogledi ti njega,
ben če češ vedet, prou glih zarad tega
mi nimaš kej smrdet tole pr šanki!

Kdo šinfa oblast? Si prej leta an leta
ku član občinskega komiteta po oštarijah vleku
na uha.

Zdej hodš pej k maši an šinfaš tardeče.

Si se ku kalceta obrnu, se reče.

Ti smrad si, Ivo, k se ga na delč zaduha!

No, da se vrnemo k temu, s čimer sem začel: po mojem mnenju lahko napis *Naš Tito* velja za grafit, še več, političen grafit (da je vsak grafit potencialno političen, o tem ni dvoma), ravno zato, ker je zapisan minljivosti in spremenljivosti, stoji (oziroma je stal) na javnem mestu (in kakšnem javnem mestu!), skozenj pa so se najrazličnejši avtorji izražali in se še vedno izražajo, če smo že pri tem, saj

je tudi odsotnost napisa sama po sebi pomenljiva. Podobna usoda *ni* doletela njegovega »mlajšega kolega«, prav tako pri Novi Gorici (na pobočju Črnih hribov pod Velikim vrhom), ki so ga vaščani »zacementirali«, ker ga je čez noč večkrat premetal lokalni župnik (o tem pač pričajo le govorice, da so ga neko noč našli *in flagrante*). Velja še pripomniti, da se napis *Naš Tito* vrača skozi aktivistične akcije tako, da z baklami na prvomajsko noč na pobočju Sabotina prižgejo njegovo ime v »večno slavo in čast« – napis je torej transcendentiral in se skozi še večjo minljivost (omejen je na eno noč v letu) zapisal »večnosti«, ki je vezana na ljudi, če bodo vztrajno prižigali ogenj na svojih baklah in netili požar lika, ki v »demokratskih« časih še vedno straši in grozi, da očitno tudi danes ni vse tako lepo in prav, kot se morda nepazljivemu očesu zdi na prvi pogled.

Glede »privatizacije«, ki je doletela napis *Naš Tito*, pa lahko potegnemo še kakšno dobro arendtovski poanto, predvsem v zvezi s prakso

grafitiranja, skozi katere optiko smo navsezadnje »brali« kamniti napis na Sabotinu. Namreč, *privatizacijo javnega prostora* lahko beremo tudi kot *privatizacijo političnega* (če pod *politično* razumemo ravno *javno, skupno* itd.), in če lahko isti proces zasledimo na delu tudi v večjih slovenskih, hm, »metropolitah«, kjer so grafitarji »doma«, potem hitro vidimo, kam zadeva vodi: z vso večjo privatizacijo javnih površin se uničuje potencialni prostor političnega, in to na vseh ravneh, vzporedno s tem procesom pa se po H. Arendt dogaja proces *podružabljanja*, ki pomeni predvsem čedalje večjo »normalizacijo«. Ta normalizacija je navsezadnje vidna tudi na zidovih, tudi na zidovih se »bije boj« za politično, če je norma »privaten čist zid«, kršenje norme pa »pografitiran zid«, tako da je vsak grafit že (potencialno) politična gesta in v tem pogledu korak k odpiranju političnega prostora. Grafit navsezadnje lahko doseže tudi vrata, ki so zaprta.